

KNIHOVNA KARLA DVOŘÁČKA VE VYŠKOVĚ - KOMUNITNÍ CENTRUM PRO VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Karel Dvořáček Library at Vyškov - a Centre for Adult Education

ZDEŇKA ADLEROVÁ

Knihovna Karla Dvořáčka, příspěvková organizace
Nádražní 4, 68201 Vyškov
adlerova@kkdvyskov.cz

Abstrakt

Knihovna v dnešní době již není pouhou půjčovnou, může poskytnout mnohem více programů, a to jednotlivcům i skupinám. Mnoho lidí má potřebu setkávat se, ale chybí jim prostor či vstřícná nabídka. Knihovna Karla Dvořáčka proto chce být přirozeným místem jejich propojování, tzv. komunitním místem. Cílem komunitní knihovny je posilovat vztah lidí k místu, ve kterém žijí, koordinovaně a ve spolupráci s dalšími organizacemi rozvíjet kulturní, vzdělávací a volnočasové aktivity vycházející z potřeb komunity. K těmto aktivitám patří mimo jiné činnost Akademie 3. věku - vzdělávání pro seniory, počítačové kurzy pro zájemce v produktivním věku, aktivizační programy - trénování paměti a mozkový jogging ap.

Knihovna Karla Dvořáčka je komunitním centrem Vyškova a okolí. Vedle poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb se podílí na celoživotním vzdělávání a kulturním životě občanů všech věkových kategorií.

Abstract

In these days, a library is not only a place where people can borrow books. It offers more opportunities, for individuals as well as for groups. Many people need to meet up, but they miss a place. Karel Dvořáček Library wants to be their natural meeting place, so-called community centre. The aim of the library is to support a relationship between people and the place where they live and also to develop cultural and educational activities meeting the needs of the community. Among others, it is the Third Age Academy - education for seniors, PC courses for people of active age, memory training and brain jogging.

Klíčová slova

Knihovna, Vyškov, komunitní centrum, celoživotní vzdělávání, akademie 3. věku, mateřské centrum, volnočasové aktivity, senioři, počítačová gramotnost.

Key words

Library, Vyškov, lifelong education, Third Age Academy, community centre, seniors, computer literacy.

Knihovny jako komunitní centrum – vhodnost prostředí pro tyto aktivity

Již z Knihovního zákona (257/2001 Sb.) vyplývá, že knihovna je zařízení, v němž jsou způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby.

Veřejná knihovna je organizace zřízená, podporovaná a dotovaná společností, a to buď prostřednictvím místní, regionální či národní správy, nebo jinou formou společenské organizace. Zajišťuje přístup k vědě, informacím a uměleckým dílům prostřednictvím různých zdrojů a služeb. Je přístupná všem členům společnosti stejně, bez ohledu na rasu, národnost, věk, pohlaví, náboženství, jazyk, invaliditu, ekonomické postavení, zaměstnání a dosažený stupeň vzdělání.

Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj (2001) – Služby veřejných knihoven definuje sociální úlohu veřejné knihovny takto: „Základním cílem veřejných knihoven je zajišťovat zdroje a služby různého druhu k uspokojování potřeb jednotlivců a skupin, které se týkají vzdělávání, informací a osobního rozvoje, včetně rekreace a volného času. Hrají významnou úlohu v rozvoji a udržování demokratické společnosti tím, že umožňují každému přístup k široké a rozmanité oblasti vědě, ideji a názorů.“

Veřejná knihovna hraje důležitou úlohu jako místo, kde se veřejnost shromažďuje. Je to zvláště důležité tam, kde je takových míst málo. Knihovna je někdy nazývána „obývacím pokojem komunity“. Využívání knihovny ke studiu a k vyhledávání informací za účelem vzdělávání nebo zájmů čtenáře vede lidi k neformálním kontaktům s jinými členy komunity. Využívání veřejné knihovny může být pozitivní sociální zkušeností.

V posledních letech již knihovna přestává být pouhým výpůjčním či informačním místem, ale stává se kulturním a sociálním centrem všech komunit dané oblasti. Ne každý obyvatel je čtenář, člen místní knihovny. Naopak. Těch, kteří nejsou uživateli knihovny, je mnohem více. Např. ve Vyškově činí registrace návštěvníci méně než 20 % z počtu obyvatelstva. Komunitní knihovna

proto věnuje pozornost nejen svým registrovaným členům, ale celé škále skupin obyvatelstva. V poslední době vzrůstá také úloha knihoven v procesu začleňování sociálně vyloučených či exkluzí ohrožených obyvatel – seniorů, maminek na mateřské dovolené, nezaměstnaných, zdravotně handicapovaných, etnických skupin apod.

Mnoho lidí a skupin (společenství) má potřebu se setkávat, ale chybí jim prostor či vstřícná nabídka. Knihovna je neutrální, dostupné a ve většině případech i architektonicky a stavebně přívětivé prostředí, kde se lidé cítí bezpečně a spokojeně. Celá Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově (dále KKD) je řešena bezbariérově, takže i zdravotně handicapovaní – vozíčkáři mají přístup do všech prostor této budovy.

V knihovně pracují (měli by pracovat) kvalifikovaní profesionálové, lidé, kteří se rozhodli pracovat v instituci, jež je především službou veřejnosti. Knihovníci navíc sledují aktuální problematiku své profese a usilují o celoživotní vzdělávání a profesní zdokonalování.

Využití potenciálu informačních zdrojů knihoven

Knihovny disponují miliony kusy knihovních jednotek – knih, časopisů, audio nosičů. KKD vykazuje za rok 2008 tyto údaje: počet knih a audionosičů 109 105 ks, počet docházejících periodik (titulů) 169 ks.

Knihovny využívají – placené i neplacené – elektronické zdroje k získávání informací, jak domácí, tak zahraniční: Anopress – informace z novinových a časopiseckých článků, doslovné přepisy televizních a rozhlasových relací ap., ASPI – právní, daňové, účetní aj. informace, EZB – Elektronický katalog časopisů ap.

Téměř ve všech knihovnách (výjimku tvoří některé malé obecní knihovny) mají uživatelé přístup na internet, a to dle Zákona o knihovnách zdarma. Počet PC s přístupem na internet pro uživatele KKD je 39. Počet uživatelů, kteří v roce 2008 využili v KKD přístup na internet, byl 12143.

Vzdělávací programy pro jednotlivé komunity

Komunita (z lat. cum – spolu, mezi sebou a munere – darovat) je společenství živých bytostí, které sdílejí určitou oblast (omezenou prostorově, jejich společnými zájmy apod). Komunitu charakterizuje zejména sdílená vzájemná interakce, vycházející například ze společných potřeb nebo zájmů. Komunity se obvykle vytvářejí na jednom konkrétním místě (lidská komunita může být třeba obyvatelstvo obce, může se ale jednat i o spolek, rodovou osadu, občanské sdružení, církev, školu, společenský klub či firmu).

Nezbytnost setkávání lidí v jednotlivých komunitách i napříč jimi vychází ze sociálních potřeb, které definuje Jaro Krivohlavý (2001) takto:

- potřeba afiliace – sociálního kontaktu – styku s druhými lidmi,
- potřeba přátelského vztahu – mít člověka, kterému je možno důvěřovat,
- potřeba sociální komunikace – s někým mluvit, vést rozhovor, sdílet, nejen sdělovat,
- potřeba sociálního porovnávání (komparace) – porovnávání sebe s druhými lidmi,
- potřeba spolupráce (kooperace) – překračovat omezené individuální možnosti,
- potřeba kladného sociálního hodnocení (evaluce) – potřeba uznání vlastní hodnoty druhými lidmi, potřeba respektu (úcty), sociálního uznání, pochvaly atp.,
- potřeba sociálního zařazení a začlenění – být přijat druhými lidmi a patřit do zcela určité sociální skupiny (nebýt „nikým“).

V knihovně se setkávají tyto komunity: předškolní mládež se svými rodiči, žáci, studenti, dospělí v produktivním věku, senioři, maminky na mateřské dovolené, zdravotně (tělesně i mentálně) handicapovaní, nezaměstnaní, zájmové skupiny (v KKD např. chovatelé včel, milovníci hudebního a výtvarného umění – aktivní i pasivní) apod. Pro mnohé z těchto skupin lze připravit jak samostatné, tak společné aktivizační programy.

Senioři

První ročník Akademie 3. věku – vzdělávání pro seniory při KKD (dále A3V) jsme otevřeli v roce 2005. Tehdy se přihlásilo 63 zájemců. Do čtvrtého ročníku 2008/2009 se přihlásil již dvojnásobek seniorů. Všechny zájemce můžeme uspokojit zejména díky finanční podpoře Komunitní nadace pro vědění, umění a civilizaci Tři brány Vyškov (dále Tři brány). Začali jsme nabídkou desíti seminářů na různá témata – senioři a bezpečnost, vážná hudba, příroda a historie nejen Vyškovska, ekologické nakládání s odpady, židovský svět, působení vojenských pozorovatelů OSN v zahraničních misích, regionální literatura ap. Od roku 2008 jsme přidali kratší cykly seminářů na žádaná témata – filosofie stáří a církevní rok v lidové kultuře. Pro pátý ročník máme kromě tradičních desíti seminářů připraveny tři další vzdělávací cykly – hudební, kreativní a historický.

Vzhledem k tomu, že potřeba počítačové gramotnosti se nevyhýbá ani starší generaci, je součástí A3V také Internetová školička, kterou do dnešního dne absolvovalo 141 seniorů.

V rámci A3V organizujeme již od počátku Aktivizační programy - trénování paměti. Práce s pamětí u seniorské veřejnosti přicházející do knihoven má svá specifika. Na jedné straně to jsou lidé znepokojení občasným zapomináním, kteří se chtějí aktivně zapojit do zvládnání nástrah postupného stárnutí. Na straně druhé jsou to lidé, kteří odchodem do penze nebo ztrátou blízkého partnera trpí nedostatkem kontaktů a účast na tréninku paměti či jiných aktivitách pořádaných knihovnami chápou jako cestu ze sociální izolace. Oběma těmto skupinám pak aktivizační programy slouží především ke zvýšení jejich sebevědomí a návratu do aktivního života. Jako námět pro zvláštní sociologickou studii by se určitě hodil fakt, že 90 % účastníků seniorských aktivit v knihovnách tvoří ženy.

Skupina seniorů, která absolvovala svůj první trénink paměti v roce 2006, již prošla třetím pokračovacím kurzem a v pátém ročníku A3V 2009/2010 se chystá do ročníku čtvrtého. Souběžně probíhají kurzy první až třetí úrovně. Od roku 2006 absolvovalo v KKD první kurz trénování paměti 50 seniorů, druhý pokračovací kurz 24 seniorů a třetí pokračovací kurz 9 seniorů. Jednoho kurzu se účastní vždy 12-13 seniorů a až na výjimky jej vždy dokončí všichni přítomní.

To, že se trénink paměti odehrává na půdě knihovny, logicky vede k úkolům informačním a encyklopedickým. Jedna z aktivních skupin seniorů mě přivedla k vypracování poněkud neobvyklé série pokračovacích lekcí. Každá z nich byla věnována jednomu z nových sedmi divů světa. Účastníci museli nejdříve doma složit náročné puzzle, poznat, o kterou stavbu se jedná, a zjistit o ní všemi dostupnými metodami základní informace. Většina z nich pak využila knihovní fond nebo možnost přístupu k internetu, který je pro zaregistrované uživatele zdarma.

Maminky na mateřské dovolené

Od roku 2006 pořádáme pro maminky na mateřské dovolené pravidelný měsíční program. Zatímco knihovnice hlídají děti, maminkám se věnuje pozvaný odborník, např. dětský psycholog, finanční poradce, logoped, výtvarník, fotograf, vizážistka ap. Více než třicet setkání se doposud zúčastnilo cca 250 maminek. Tak jak děti odrůstají a rodí se nově, docházejí či naopak se vrací na tato setkání různé maminky.

Zdravotně handicapovaní

Již dlouhodobě spolupracujeme s Denním ústavem pro osoby se zdravotním postižením ve Vyškově (osoby s mentálním a kombinovaným postižením). Pořádáme pro ně „hrátky“ s počítačem, hudební kvízy, promítání filmů.

Počítačové kurzy

V roce 2006 se naše knihovna zařadila mezi organizátory kurzů Národního programu počítačové gramotnosti, jejichž cílem bylo umožnit široké veřejnosti naučit se základům práce s počítačem a internetem a pomoci překonat strach z nových technologií.

K lidem v produktivním věku jsme se vrátili opět na jaře roku 2009. Tato cílová skupina patří ke generaci, která se v podstatné většině ve škole ani při dalším vzdělávání neučila zacházet s ICT. Proto tito lidé nedisponují základním ICT vzděláním ani dlouhodobou praktickou zkušeností s těmito nástroji. Toto je první závažná nevýhoda dané cílové skupiny ve srovnání s ostatními pracovníky na evropském trhu práce. Účastníci našich kurzů „Počítač – můj přítel a pomocník“ získají základní znalosti a dovednosti ke každodennímu používání ICT. Jarní kurzy absolvovalo 27 účastníků. Na podzim 2009 připravujeme další kurzy pro začátečníky. Pro většinu absolventů prvního cyklu připravujeme na jejich žádost pokračovací kurzy.

Kulturní a vzdělávací pořady pro veřejnost

V roce 2003 získala KKD nové prostory. Jedná se o zcela zrekonstruovanou budovu bývalé základní školy a máme zde k dispozici čtyři podlaží. Velký a malý sál v přízemí, dětské oddělení ve třetím podlaží i halu ve druhém podlaží využíváme k pořádání nejen uvedených aktivit, ale také k přednáškám, besedám, výstavám, vzdělávacím a kulturním pořadům pro obyvatele našeho regionu. Z bohatého programu vybírám:

V oblasti naší hlavní činnosti – půjčování knih, propagace čtení a čtenářství – využíváme ke vzdělávání našich návštěvníků pořádání besed se spisovateli, výstavek knih k výročí autorů, literárních kvízů a soutěží. Díky finančním prostředkům získaným z dotačního řízení Knihovna 21. století jsme mohli v roce 2008 uspořádat cyklus besed Cesta knihy aneb Bez nakladatele to nejde, ve kterém spisovatelé, redaktoři a nakladatelé seznamovali přítomné s tím, jak se rodí kniha, od napsání rukopisu až po její vytištění. V roce 2009 se aktivně podílíme na propagaci a realizaci projektu Kniha mého srdce.

Každoročně spolupracujeme s nadací Tři brány na pořádání projektu ...s láskou, který je věnován památce obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Týden akcí zahrnuje besedy, výstavy, workshopy, literární pořady.

Tradičně je mezi našimi občany velký zájem o cestopisné pořady a výstavy. Např. v rámci vernisáže výstavy fotografií Tchaj-wan – můj ostrov plný krás, kterého se zúčastnili i pracovníci Taipejské ekonomické a kulturní kanceláře

v Praze, připravili studenti Open Gate Boarding School (osmileté gymnázium v Babicích) multimediální vzdělávací pořad o tomto vzdáleném exotickém ostrově.

O zdravotní tematiku mají zájem nejen senioři. Proto pořádáme pro všechny zájemce besedy na téma cévní mozkové příhody, záchranná zdravotnická služba, zdravá obuv, jak se stát opět nekuřákem, tibetská medicína ap.

Od roku 2007 pořádáme volný cyklus přednášek Společnou diskuzi proti negativním jevům ve společnosti. Dosud jsme veřejnosti představili např. tato témata: drogová prevence – PhDr. Ivan Douša, rizika sexu a intimní hovory – MUDr. Radim Uzel, CSc., terorismus, organizovaný zločin a mafie – JUDr. Miloslav Dočekal, domácí násilí – Eva Hurychová, ochrana týraného a zneužívaného dítěte – JUDr. Marie Vodičková, nebezpečí náboženských sekt – MUDr. Prokop Remes.

Každoročně pořádáme v březnu v rámci Národního týdne trénování paměti, který se koná pod záštitou České společnosti pro trénování paměti a mozkový jogging v Praze, osvětovou přednášku. Někteří z účastníků pak přicházejí do knihovny na pravidelné hodiny mozkového jogingu.

Samostatnou a velmi oblíbenou součástí naší nabídky jsou hudební pořady s velkoplošnou multimediální projekcí, při kterých přednášející seznamuje přítomné s historií kapel, životem zpěváků a hudebníků.

Při pořádání akcí vycházíme také z nabídky regionálních osobností. Přednášky na téma astronomie, astronautika a fyzika pořádají RNDr. Petr Hájek – astronom, RNDr. Václav Klement – středoškolský profesor, absolvent Space Academy v Huntsville, USA, a účastník kurzu v CERNu ve Švýcarsku konaného v rámci Czech Teachers Programme 03/2009.

Páté výročí působení knihovny v nových prostorách jsme v říjnu 2008 oslavili pořadem Noc (nejen) s Karlem IV., který se konal v rámci motta Týdne knihoven 2008: Knihovny – rodinné stříbro. Na pódiu velkého sálu vystoupily skupiny historického šermu, tance a barokní hudby. Knihovnice se představily v rolích manekýn při odborně komentované módní přehlídce středověké módy. Návštěvníci předčítali z knihy Františka Kubky Karlštejnské vigilie. Dobový kolorit dotvořili svými výrobky mistři středověkých řemesel – šperkařka, košíkáři, keramička, řezbář, perníkářka, medař ap.

Tento výčet vzdělávacích a kulturních pořadů není zdaleka úplný. Pouze nastiňuje možnosti, které nejen naše knihovna v dnešní době má k tomu, aby oslovila co nejširší veřejnost ve svém regionu.

Vzhledem k celorepublikovému, resp. celoevropskému trendu snižování počtu výpůjček fyzických knihovních dokumentů je to také cesta, jak zachovat knihovny i pro budoucnost.

Literatura

Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj – Služby veřejných knihoven, SKIP ČR.

Praha, 2002

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie zdraví. Portál, 2001. str. 103

Knihovní zákon (257/2001 Sb.)

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Komunita>